

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 3/2009 vp

Valtioneuvoston kirjelmä ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rikosoikeudenkäyntejä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan puhemies on 20 päivänä helmikuuta 2009 lähettänyt valtioneuvoston kirjelmän ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi (rikosoikeudenkäyntejä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta) (U 6/2009 vp) käsiteltäväksi suureen valiokuntaan ja samalla määrännyt, että lakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntösihteerin Sami Kiriakos, oikeusministeriö
- valtiosyyttäjä Pekka Koponen, Valtakunnansyyttäjänvirasto.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut — sisäasiainministeriö.

Viitetiedot

Ehdotuksen taustalla on komission vihreä kirja toimivaltaristiriidoista ja ne bis in idem -periaatteen soveltamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä, KOM(2005) 696 lopullinen. Vihreä kirja on saatettu eduskunnan tietoon 16.1.2006 valtioneuvoston kirjelmällä E 134/2005 vp.

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus neuvoston puitepäätökseksi

Tšekin tasavalta, Puolan tasavalta, Slovenian tasavalta ja Ruotsin kuningaskunta ovat 20.1.2009 tehneet ehdotuksen puitepäätöksen tekemiseksi rikosoikeudenkäyntejä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisestä. Puitepäätösehdotus koskee tilanteita, joissa kahdella tai useammalla jäsenvaltiolla on toimivalta käsitellä samoja tosiseikkoja rikosoikeudellisessa menettelyssä. Ehdotus sisältää säännökset tietojenvaihtomenettelystä tilanteissa, joissa yhdessä jäsenvaltiossa havaitaan, että sen käsit-

telemän rikosasian kohteena olevilla tosiseikoilla on merkittävä kytkös toiseen jäsenvaltioon. Lisäksi ehdotuksessa on säännökset siitä, kuinka jäsenvaltioiden tulisi menetellä sopiakseen parhaiten soveltuvasta oikeuspaikasta, kun molemmissa on aloitettu samoja tosiseikkoja koskevat rikosoikeudelliset menettelyt. Ehdotuksen tavoitteena on ehkäistä ja ratkaista toimivaltaristiriitoja jäsenvaltioiden välillä ja siten välttää tarpeettomia päällekkäisiä rikosprosesseja ja tuomioita. Ehdotuksen artiklakohtainen sisältö ilmenee valtioneuvoston kirjelmästä.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti siihen, että pyritään luomaan mekanismi, jolla jäsenvaltioiden väliset rikosoikeudelliset toimivaltariitit ratkaistaan tai ehkäisemään. On todennäköistä, että tilanteet, joissa usealla jäsenvaltiolla on toimivalta käsitellä samaa rikosasiaa, tulevat lisääntymään. Tämä johtuu osin siitä, että kansalliset toimivaltasäännöt rikosasioiden käsittelyssä ovat varsin laajoja. Samanaikaiset rikostutkinnat eri jäsenmaissa saattavat lisääntyä uusien ja yhä tehokkaampien eurooppalaisten rikosoikeusapua ja yhteistoimintaa koskevien instrumenttien johdosta, joiden avulla useiden jäsenvaltioiden alueille levittäytyneitä rikoskokonaisuuksia tutkitaan. Tällöin on tärkeää, että rikosoikeudellisen toimivallan käyttöä pystytään koordinoimaan. Ei ole tarkoituksenmukaista, että Euroopan unionin alueella samaa asiaa tutkitaan monessa paikassa. Rinnakkaisten menettelyjen havaitseminen ja koordinoiminen edistää myös ne bis in idem -periaatteen toteutumista. Tämä periaate tarkoittaa kieltoa tuomita henkilöä kahteen kertaan samasta teosta. Luotavan mekanismin tulisi kuitenkin olla kevyt, eikä se saisi aiheuttaa viivytyksiä.

Ehdotettu perusajatus kaksivaiheisesta menettelystä (informaatio ja konsultaatio) toimivaltaisen jäsenvaltion määrittämiseksi on periaatteessa kannatettava. Ehdotuksen jatkokäsit-

telyssä olisi pyrittävä huolehtimaan siitä, että menettely on riittävän joustava niin, ettei siitä aiheudu viranomaisille tarpeetonta hallinnollista taakkaa. Viranomaisten olisi voitava jatkossakin hyödyntää tarvittaessa muita jäsenvaltioiden välisiä tietojenvaihto- ja koordinointimahdollisuuksia esimerkiksi Eurojustia ja Euroopan oikeudellisen verkoston yhteyspisteitä. Joustavia ja vakiintuneita kahdenvälisiäkin yhteistyöjärjestelyjä tulisi voida jatkaa.

Ehdotuksen jatkokäsittelyssä tulee huolehtia siitä, että rikostutkinta voidaan turvata menettelystä huolimatta. Ehdotus ei saa johtaa siihen, että rikostutkinta keskeytyisi kaksivaiheisen menettelyn vuoksi tai että tutkinta vaarantuisi tiedottamisvelvollisuuden vuoksi. Tutkinnan jatkuminen keskeytyksettä on merkityksellinen myös epäillyn oikeusturvan kannalta.

Valtioneuvosto pitää perusteltuna ehdotuksessa omaksuttua ratkaisua olla luomatta järjestelmää, jossa jokin mahdollinen Euroopan unionin elin voisi sitovasti ratkaista toimivaltaisen jäsenvaltion. Toimivaltaisen jäsenvaltion valinnassa käytettävien kriteereiden tulee olla joustavia, ohjaavia ja niitä tulisi soveltaa tapauskohtaisesti perusohjeena tarkoituksenmukaisuus mutta myös joutuisuus. Jo velvoite vaihtaa tietoa ja neuvotella olisi omiaan ehkäisemään toimivaltariitit ja edistäisi syntyneessä ristiriitatilanteessa ratkaisuun pääsemistä, sekä toisi lisäarvoa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Ehdotetulla puitepäätöksellä luotaisiin tietojenvaihtoa ja neuvotteluja koskevat menettelyt, joilla pyritään ehkäisemään ja ratkaisemaan rikosoikeudenkäyntejä koskevia toimivaltariitit ja näin välttämään tarpeettomia päällekkäisiä rikosprosesseja ja tuomioita. Jäsenvaltioiden viranomaisilla on ehdotuksen mukaan velvollisuus vaihtaa tietoja, jos rikosasiassa on tai voi olla merkittäviä kytköksiä yhteen tai useampaan jäsenvaltioon. Jos toimivaltariitit havaitaan,

jäsenvaltioilla on velvollisuus neuvotella sopiakseen soveltuvimmasta oikeuspaikasta. Ehdotuksen taustalla on komission vuonna 2005 antama vihreä kirja (KOM(2005) 696 lopullinen) ja Eurooppa-neuvoston vuonna 2004 hyväksymä vapauden, turvallisuuden ja oikeuden lujittamista koskeva Haagin ohjelma.

Lakivaliokunta suhtautuu ehdotettuihin tietojenvaihtoa ja neuvotteluja koskeviin menettelyihin valtioneuvoston tavoin myönteisesti. Kyse on uudesta kansainvälisen rikosoikeudellisen yhteistyön muodosta, joka edellyttää Suomessa

uutta lainsäädäntöä. Toimivaltaristiriitojen ehkäiseminen ja ratkaiseminen on tärkeää ottaen huomioon, että rikollisuuden kansainvälistyessä EU:ssa syntyy yhä useammin tilanteita, joissa rikosoikeudellinen toimivalta on useammalla kuin yhdellä jäsenvaltiolla. Prosessiekonomisesti ei ole tarkoituksenmukaista, että samaa rikosasiaa käsitellään rinnakkaisissa rikosoikeudellisissa menettelyissä useissa jäsenvaltioissa. Tästä aiheutuu moninkertaista työtä ja kustannuksia sekä hankaluuksia asianosaisille. Rinnakkaisiin prosesseihin liittyy myös riski siitä, että loukataan nk. ne bis in idem -periaatetta siitä, ettei samasta asiasta voida antaa kahta tuomiota.

Valiokunta pitää jäsenvaltioiden välisen tietojenvaihdon edistämistä rajat ylittävissä rikosasioissa kaikin puolin kannatettavana. Se, että jäsenvaltioiden viranomaiset tällaisissa tapauksissa selvittävät, aikooko yksi tai sitä useampi jäsenvaltio aloittaa rikosoikeudellisen menettelyn tai onko sellainen jo aloitettu, edistää toimivaltaristiriitojen ennalta estämistä ja ratkaisemista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Vaikka jäsenvaltioiden viranomaiset vaihtavat jo nykyisin tietoja keskenään, ehdotetulla velvoittavuudelle perustuvalla menettelyllä voidaan nykyistä tehokkaammin varmistaa tiettyjen vähimmäistietojen vaihtaminen. Lisäksi valiokunta katsoo valtioneuvoston tavoin, että soveltuvimman oikeuspaikan valinnassa noudatettavien kriteerien tulee olla riittävän joustavia ja ohjeellisia, jotta soveltuvimman oikeuspaikka voidaan harkita mahdollisimman tapauskohtaisesti. Kaiken kaikkiaan ehdotuksen jatkokäsittelyssä on valiokunnan mielestä hyvä pyrkiä siihen, että tietojenvaihtoa ja neuvotteluja koskevat menettelyt ovat mahdollisimman yksinkertaisia ja joustavia, jottei tarpeettomasti lisätä jäsenvaltioiden viranomaisten hallinnollisia rasitteita. Ehdotettu mekanismi ei myöskään saa johtaa

viivästyksiin eikä muutoin vaarantaa tai haitata rikosasian tutkintaa ja käsittelyä Suomessa.

Ehdotuksen valiokuntakäsittelyssä on kiinnitetty huomiota myös tietojenvaihtomenettelyn soveltamisalaa. Komission ehdotuksessa tietojenvaihtomenettely koskee myös *eri henkilöitä* koskevia päällekkäisiä rikosprosesseja. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan menettelyn soveltamisalaa on neuvoston työryhmäkäsittelyssä ainakin toistaiseksi rajoitettu *samoja henkilöitä* ja tosiseikkoja koskeviin rikosprosesseihin. Ottaen huomioon, että kyse on uudesta kansainvälisen rikosoikeuden yhteistyömuodosta, on valiokunnan mielestä hyvä pyrkiä mahdollisimman tarkoituksenmukaiseen ja käytännön tarpeet huomioon ottavaan soveltamisalaa. Arvioitaessa soveltamisalaa ne bis in idem -periaatteen kannalta keskeisiä ovat ne rikosprosessit, jotka koskevat samoja henkilöitä ja tosiseikkoja.

Lopuksi valiokunta toteaa pitävänsä myönteisenä sitä, että ehdotuksessa kiinnitetään huomiota tietosuojakysymyksiin. Saadun selvityksen mukaan ehdotettu tietojenvaihto ei merkitisi muutoksia henkilötietojen luovuttamisen laajuutta eikä tietosuojaa koskevaan nykytilaan. On myös hyvä, että ehdotuksessa otetaan huomioon jäsenvaltioiden ja Eurojustin väliset yhteistyömahdollisuudet rajat ylittävien rikosasioiden koordinoinnissa. Valtioneuvoston kirjelmän perusteella ehdotettu puitepäätös ei olisi ristiriidassa joulukuussa 2008 annetun Eurojust-päätöksen kanssa.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

LaVL 3/2009 vp — U 6/2009 vp

Helsingissä 12 päivänä maaliskuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Heidi Hautala /vihr	Krista Kiuru /sd
vpj.	Anna-Maja Henriksson /r	Jari Larikka /kok
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Sanna Lauslahti /kok
	Paavo Arhinmäki /vas	Markku Pakkanen /kesk
	Timo Heinonen /kok	Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
	Antti Kaikkonen /kesk	Tero Rönni /sd
	Oiva Kaltiokumpu /kesk	vjäs. Lyly Rajala /kok.
	Ilkka Kantola /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.